

DEBAT 2 - LLEURE EDUCATIU I ACTIVITAT ECONÒMICA

“Una nova educació, una nova mirada a l’equitat educativa des de l’educació en el lleure de base comunitària”

Miquel Àngel Essomba¹

L’educació en el lleure en el context de repensar l’educació del segle XXI

Una reflexió sobre l’educació en el lleure i l’activitat econòmica no pot realitzar-se de forma descontextualitzada de l’educació en general. En aquest sentit, cal recordar els tres grans reptes de l’educació del segle XXI: tridimensionar-la en clau més **ampla**, més llarga i més alta.

- Una educació més **ampla** significa que cal repensar el sentit i el valor de l’educació pública avui. Ara com ara, venim d’un segle XX en el qual el dret fonamental a l’educació s’equiparava al dret a l’escolarització. En el marc de les societats complexes, sembla clar que l’educació escolar resulta necessària, però és insuficient, per satisfer les necessitats educatives de la ciutadania, en especial de les generacions més joves. Per aquest motiu, hem d’obrir el debat social sobre com ampliar el dret a l’educació a la dimensió no formal o informal d’aquesta. Eixamplar el dret de l’educació a l’àmbit no formal significa que hem de projectar polítiques que facin possible que tota la ciutadania tingui dret a gaudir de l’educació en el lleure de base comunitària (el món de l’escoltisme o de l’esplai) en condicions d’igualtat, i que els poders públics assumeixin un rol garant i proveïdor de recursos. També significa, però, que l’educació en el lleure de base comunitària, o la formació d’adults, tenen una naturalesa pública

¹ Doctor en pedagogia per la UAB, i professor de la mateixa universitat, és membre del consell de redacció de la revista **ESTRIS**. Ha estat responsable pedagògic general de Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, i impulsor del Pla Calidoscopi per a la inclusió educativa d’infants de famílies immigrades en el lleure. És autor del llibre **“CODI OBERT. Programari lliure per a caps”**.

i són de lliure accés a tothom d'acord amb els principis democràtics de pluralitat i laïcitat.

- Una educació més llarga vol dir reformular-ne el sentit actual, i adoptar una perspectiva d'educació al llarg de la vida. Des del moment del naixement fins al moment de la mort, tota la ciutadania ha de poder gaudir d'espais educatius que l'acompanyin en el creixement personal i en la formació professional que necessiti a cada moment. A la pràctica, vol dir donar prioritat a les baules més febles de la proposta educativa actual per al cicle vital: l'educació de la petita infància d'una banda, i l'educació de les persones adultes generalitzada, no elitista i no centrada en el treball, de l'altra. Aquesta priorització, en clau comunitària, té conseqüències directes amb les polítiques del treball, i es fa necessari més que mai disposar d'una conciliació familiar i laboral eficaç, que alliberi els adults de temps de treball per dedicar-lo al lleure, a la seva pròpia formació cultural i a atendre la formació en el lleure dels seus petits de manera conjunta i compartida. Que les famílies puguin ocupar-se de l'educació en el lleure dels seus fills és el més econòmic, sostenible i ètic que podem fer socialment.
- Una educació més alta vol dir fomentar polítiques de la dignitat en educació. L'educació ha de deixar de ser un instrument que lesioni l'autoestima i les trajectòries vitals de centenars de ciutadans, per passar a ser un espai desitjat i favorable al creixement. L'educació en el lleure pot contribuir significativament a aconseguir-ho. L'educació en el lleure és una educació que requereix de recursos públics. Per aquest motiu, és bàsic incrementar-hi els pressupostos destinats. L'educació en el lleure requereix d'educadors, professionals o no, que promouen la participació, la fluïdesa en les interaccions educatives, i ajuden a millorar la resolució dels conflictes de convivència. L'educació en el lleure és una educació inclusiva, que sap posar en valor la diversitat com element clau: no segrega per raons de sexe, ni d'origen, ni per característiques personals.

L'educació en el lleure en el context de transformació educativa

L'educació en el lleure té una gran tradició a casa nostra, i diversos són els models de suport econòmic que s'hi han anat adaptant. Per exemple, gràcies a l'aixopluc de la societat civil durant el franquisme, i de sectors oberts i progressistes de l'església del país, podem parlar avui de l'escoltisme català com una realitat centenària. Amb tot, la profunda transformació política, econòmica, social i cultural que va representar el pas de la dictadura a la democràcia no ha estat del tot favorable al desenvolupament d'una educació en el lleure de base comunitària a casa nostra. L'emergència de noves necessitats socials, com ara la cura dels infants en temps no escolar que no podia ser cobert per la família, ha fomentat l'aparició d'una forta professionalització de les activitats de lleure, un espai social que el món de l'esplai ha cobert però no l'escoltisme, per voluntat pròpia i d'acord amb els seus principis essencials com un moviment basat en la gratuïtat i el voluntariat. Aquesta realitat ha generat un diferenciació important entre esplai i escoltisme.

Les tensions derivades d'aquesta diferenciació s'han fet notar a la pràctica. Podem afirmar que l'escoltisme ha vist afeblides les seves estructures, esborronada la seva missió d'educació integral davant de la societat, amb dificultats per fer-se un lloc en una educació en el lleure professionalitzada i competitiva. Per aquest motiu, el govern de la Generalitat de Catalunya va crear per **decret al 2010** una comissió que estudiés la manera de capgirar la tendència actual, i permetés que l'escoltisme recuperés el seu vigor social habitual. Una de les conclusions de la comissió va ser constatar que calia distingir conceptualment els diferents tipus d'educació en el lleure: aquella més general **- que** podia estar professionalitzada i poder formar part d'empreses **lucratives -** amb d'altres que han volgut mantenir la gratuïtat en tots els sentits **com tret** distintiu, assenyalada **com** "educació en el lleure de base comunitària".

Polítiques públiques vinculades al foment, promoció i suport de l'educació en el lleure de base comunitària

El valor essencial de l'educació en el lleure de base comunitària és que pensem que es tracta de la millor – i potser l'única – manera de treballar per la igualtat d'oportunitats. I la concreció de la igualtat d'oportunitats en l'àmbit de l'educació en el lleure només es pot realitzar des d'un context de política pública: amb el concurs dels diversos actors i agents implicats, però en el marc de la **res-publica**. No pretenem ser neutres, i exposem amb claredat les polítiques públiques que d'altres ja han definit i van adreçades exclusivament al lleure de base comunitària, i no al lleure en general, en matèria econòmica i de recursos.

En primer lloc, *l'Informe sobre el dret dels infants al lleure educatiu* elaborat pel Síndic de Greuges de Catalunya el 2014 proposa i recomana a l'administració el reconeixement de l'educació en el lleure de base comunitària promovent:

- El reconeixement del **valor educatiu** del lleure i la importància estratègica d'aquest àmbit per al foment de la inclusió i la cohesió socials.
 - Reconèixer el paper que té el lleure educatiu i implicar les entitats que en formen part, com a aliades de les administracions públiques, en la planificació i implantació de polítiques socials en àmbits estratègics.
- El reconeixement de la tasca duta a terme pel **personal educador** i que fomentin el bon funcionament de les entitats que desenvolupen activitats de lleure educatiu.
 - Desenvolupar programes de foment del voluntariat en l'educació en el lleure.
 - Garantir el compliment dels convenis subscrits per la Generalitat de Catalunya i pels ens locals amb les entitats relacionades amb el lleure

educatiu i donar-hi continuïtat, a fi d'assegurar-ne el funcionament ordinari.

- Desenvolupar mesures de suport a les xarxes d'entitats socials, d'acord amb l'article 57.3 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, i de promoció de l'associacionisme juvenil, d'acord amb l'article 45 de la Llei 33/2010, de l'1 d'octubre, de polítiques de joventut, posant l'accent en la implantació d'entitats d'educació en el lleure en barris i municipis socialment desfavorits.
- L'establiment **d'avantatges socials i econòmics** per a les entitats de lleure educatiu en el desenvolupament de la seva activitat, com ara:
 - Promoure avantatges en l'accés de les entitats de lleure educatiu a activitats educatives públiques organitzades per ajuntaments o per la Generalitat de Catalunya.
 - Fomentar l'accés preferencial en condicions favorables de les entitats de lleure educatiu a equipaments i serveis públics, com ara escoles, piscines municipals, pavellons, albergs públics, transport públic, etc.

Per la seva banda, l'Ajuntament de Barcelona, en el seu Pla d'Adolescència i Joventut 2013-2016, recull les demandes formulades per les pròpies entitats d'educació en el lleure de base comunitària en matèria de finançament:

- Garantir el finançament públic de les diferents entitats d'educació en el lleure i augmentar-ne els recursos econòmics a través de convenis, beques i subvencions per tal d'esdevenir millors espais d'inclusió i cohesió social.
- Facilitar l'accés al transport públic i als equipaments culturals a les entitats d'educació en el lleure.
- Obrir una línia de subvencions encaminada a finançar la formació dels i de les caps escoltes i dels i de les monitors/es.

- Garantir que les subvencions municipals també cobriran la despesa estructural de les entitats en tant que part del projecte associatiu.
- Estudiar la viabilitat d'obrir una nova línia de subvencions per a l'adaptació dels locals de les associacions a les persones amb mobilitat reduïda.

Per últim, deixem constància de la informació recollida en *l'Informe sobre el finançament dels col·lectius de risc a les entitats educatives de Barcelona* elaborat el 2014 pel Consell de la Joventut de Barcelona i que té per objectiu analitzar el cost que suposa per les entitats l'atenció a col·lectius de risc de vulnerabilitat econòmica. Aquest informe recull una mostra significativa de 63 entitats de la ciutat sobre les que es destaca les següents observacions:

- 6 d'elles (9,52%) han manifestat que tenen casos de famílies que tenen dificultats econòmiques però que, gràcies a fraccionar pagaments i altres mecanismes, finalment les pròpies famílies han pogut assumir tots els pagaments.
- 50 entitats (79,37%) han manifestat tenir infants i adolescents que les famílies dels quals no poden assumir les quotes de les entitats.
- S'han detectat 498 casos d'infants i joves les famílies dels quals no poden assumir les quotes anuals de les entitat. En la mostra presentada suposa el 10,963% dels infants i adolescents que assisteixen a les activitats organitzades per agrupaments escoltes i centres d'esplai.
- A l'hora de fer front a les quotes la distribució queda assumida de la següent manera:
 - Assumit per la família: De mitjana el 15,15% de les quotes.
 - Assumit per beques i serveis socials: En total arriba només al 5,21% del total de les quotes. Tot i que només el 10,97% dels casos estudiats procedeix de Serveis Socials.
 - Assumit per la federació: El 20,85% del total de les quotes.
 - Assumit per la campanya de vacances: És la principal font de finançament d'aquests casos i arriba a finançar fins al 34,55% del total

de les quotes estudiades, però únicament fa referència a les activitats d'estiu.

- Els agrupaments i el centres d'esplai assumeixen a través de campanyes econòmiques pròpies i altres mecanismes el 24,23% del cost total.

A partir d'aplicar les dades obtingudes de la mostra a la realitat de l'associacionisme educatiu de Barcelona l'informe conclou que les entitats estan aportant una quantitat que oscil·la entre els 91.970,18€ i els 119.058,71€ per fer front a les quotes d'aquests infants i joves.

Reflexions finals: gestionar l'educació en el lleure en clau d'equitat

La igualtat d'oportunitats és el principi que inspira les polítiques públiques traductores de la igualtat de drets teòrica en una realitat social tangible. Si no l'apliquem, correm el risc que els drets individuals quedin en paper mullat en el cas d'aquells infants que parteixen d'una situació de desigualtat respecte a companys generacionals que han tingut més fortuna de néixer en un entorn familiar afavorit.

Posar en marxa la igualtat d'oportunitats no és fàcil. Els polítics poden dictar les mateixes oportunitats **per** tothom a l'hora d'anar a escola, però a voltes les famílies acaben construint centres-guetto. Els ajuntaments poden donar beques per a activitats de lleure, però de vegades se n'acaben beneficiant aquells qui menys ho necessiten.

Per què? Doncs perquè la igualtat d'oportunitats es fa als parlaments i als governs, però les oportunitats per la igualtat són responsabilitat del conjunt de la ciutadania. Perquè la igualtat no sigui una quimera, sinó un projecte possible i desitjable, cal la implicació dels poders públics i també del conjunt de la ciutadania. I fer-ho requereix de compromís social.

Construir oportunitats **per** la igualtat significa que obrim les portes de l'esplai o de l'agrupament escolta a qualsevol infant, sigui quina sigui la seva procedència o religió. Construir oportunitats **per la** igualtat és introduir un petit percentatge de

més a la quota anual de l'esplai per fer una bossa de suport econòmic a aquelles famílies més necessitades, i així evitem que cap infant es quedi sense educació en el lleure per raons econòmiques.

Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), 28 de setembre de 2014